

Figuur 1. Zand afgraven bij De Klip (ca. 1925), met dank aan Robert van Lit (Wassenaar).

Buitenmensen op strand en duin

De oplettende lezer van deze serie zal hebben gezien dat om de beurt buitenmensen van het strand en uit de duinen aan bod komen, zo mogelijk afwisselend mannen en vrouwen. Deze keer is het een vrachtrijder die zand komt scheppen bij De Klip in Wassenaar. Door Frans Beekman

De zandmenner

De vorming van de Jonge Duinen vanaf de tiende eeuw ging ten koste van de landbouwgronden en nederzettingen op de Oude Duinen. De aanwonende boeren begonnen de duinrand vast te leggen met helm en daardoor groeide deze 'binnenduinrand' omhoog tot wel 25 à 30 meter, met een enkele duintop tot bijna 40 meter. Het bleek later een aantrekkelijke winplaats van zand en zo ontstond er menig 'zandgat' of 'zanderij' langs de Hollandse duinkust.

Aanvankelijk waren het boeren die zand kwamen halen om hun drassige erf of een zandweg op te hogen. Voor de opkomende steden in het achterland was ook veel zand nodig om sloten en grachten te dempen en nieuwe straten aan te leggen. Zand werd verder benut als ballast in schepen, voor de glasindustrie en als specie voor (spoor)dijken. In de Tweede Wereldoorlog werd er veel zand gebruikt bij de bunkerbouw. Op de foto zien we de eenvoudige winning van zand omstreeks 1925 bij De Klip in Wassenaar. Bij droog weer zal het er flink hebben gestoven.

De zandmenner Jan van Noort poseert naast zijn vierwielige wagen met twee paarden. Ze dragen 'blindkappen' aan het hoofdstel om op de openbare weg niet

te schrikken van het andere verkeer. De velgen van de boerenwagen zijn breed om niet te diep in het zand te zakken. Het is waarschijnlijk winter, want het voorste paard heeft tegen de kou een juten zak over zijn rug. Als trekwerk is er waarschijnlijk een kromme dissel. Wouter Renaud, auteur van 'Wagens en Karren' (2008), die de foto voor mij beschreef, schatte de datering van de wagen op het eerste decennia van de twintigste eeuw. Een voer zand was overigens ongeveer 1500 kilogram.

Niet lang na het maken van de foto werd omstreeks 1930 de zandwinning grootschaliger aangepakt met behulp van een stoomkraan en vrachtauto's. De bouwmaatschappij Duynrell verdiende er goed aan. Hoewel bedoeld voor woningbouw werd het afgezande duin in gebruik genomen voor de teelt van bloembollen. Pas in 1956 liep de ontgrondingsvergunning af en stopte de zandwinning. Het stuk land van 15 hectare kwam onder regie van het Drinkwaterbedrijf Zuid-Holland (voorloper Dunea). In 1993 werd de bollenteelt beëindigd en kreeg De Klip een natuurbestemming, waarbij het kwelwater uit de duinen een belangrijke rol zou gaan spelen. Een klein gedeelte is proeftuin voor de Universiteit Leiden.